

Grindbygd naust

EID KOMMUNE, SOGN OG FJORDANE

Langs vestkysten av Norge finner vi ennå stående bygninger som er reist etter en eldre tradisjonell bygge- måte; ved bruk av grindverk. Dette er en byggeteknikk som er nært beslektet med stavteknikken vi finner igjen i de norske stavkirkene. Den ble ofte brukt når uthus eller naust skulle bygges, og gjenfinnes også ofte i svaler og tilbygg. I fuktige og kjølige klima, som på Vestlandet, byr råte- og insektsskader på store utfordringer for ivaretagelsen av denne type bebyggelse.

Kristoffernaustet på Lote, istandsatt sommeren 2012.

Foto: Per Asle Hjelmeland

Kristoffernaustet på Lote

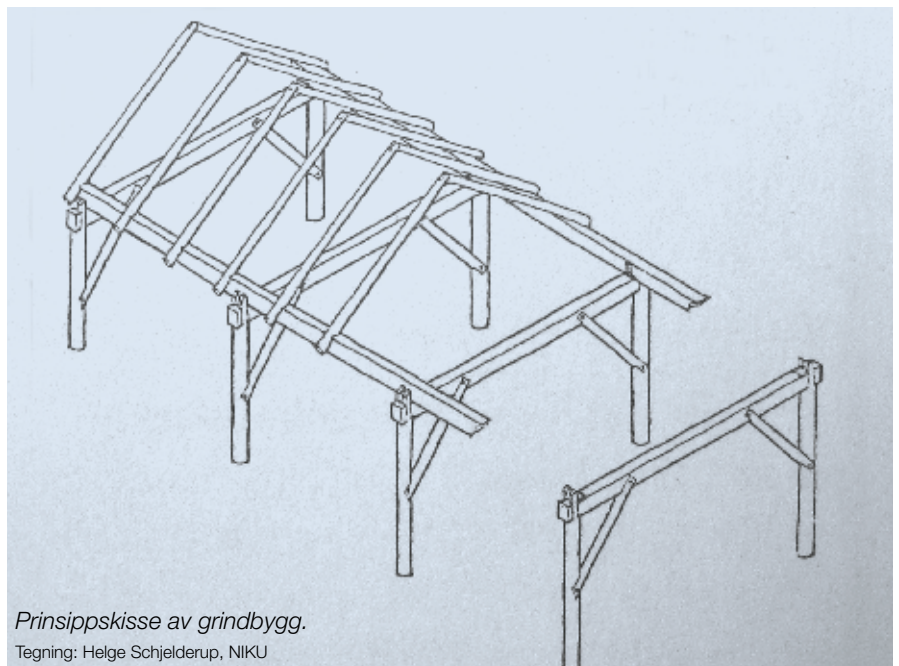
I Eid kommune ble det i 2011 og 2012 istandsatt et grindbygd naust. Med utgangspunkt i arbeidet som ble gjort på naustet gir dette informasjonsarket innblikk i:

- Tradisjonen med grindbygde naust
- Skader og årsaksforhold
- Reparasjon av naustet på Lote

Grindverk

Uthus og naust har ofte én ting felles: de skal fungere som lagerrom, og har behov for god utlufting. For å sette opp et hus i grindverk krever ikke trestammene mye bearbeiding, og bygg kan hurtig settes opp med bruk av enkle redskaper. Det finnes grindbygde naust langs hele vestlandskysten opp til Møre, side om side med steinbygde og tømrede naust.

Grinda er det sentrale elementet i

Prinsippkisse av grindbygg.

Tegning: Helge Schjelderup, NIKU

Slik så naustet ut før Einar Lote satte i gang med reparasjon i 2011.

Foto: Per Asle Hjelmeland

et grindbygg. Det er grinda som reises først. Den består av et stavpar (to stolper) som holdes sammen av en overliggende bjelke; ofte kalt bete eller slindre. Beten er felt ned i toppen av stolpene. Grindene reises på tvers av husets lengderetning, og kobles sammen ved bruk av stavlegjer. Dette er horisontale bjelker som legges øverst og binder sammen grindparene i huset, og som sperrene i takkonstruksjonen føres ned på. Knutepunktet mellom stav, bete og stavlegje er utformet på en slik måte at alle delene låses fast sammen. Stolpene i grindverket settes som regel rett ned på bakken eller på holdsteiner eller grunnmur. Grindbyggene har ikke svillstokker i bunn som binder grindene sammen.

Kristoffernaustet

Kristoffernaustet eies av Einar Lote, og ligger på ei rekke sammen med fire andre naust. Det ble bygget i 1901, på murene etter et tidligere naust som hadde stått på samme sted.

Naustet har grinder i to høyder. På

grunnplan er det jordgulv, med rom for opptrekk og lagring av båter. Her står grindene på holdsteiner. I de to etasjene over er det tregulv, og her ble ulike gjen-

Stripet borebille.

Kilde: Folkehelseinstituttet

stander oppbevart. Dagens eier, Einar, kan fortelle at naustet har vært nyttet i forbindelse med mange forskjellige aktiviteter knyttet til gårdsdrift. I tillegg til å lagre båter og garn, har folk i bygda snekret eplekasser der, tvunnet rep og tau, lagret tørrfisk og løvfor til sau gjennom vinteren, og lagret materialer og impregnert fiskegarn i barkevatt der. Naustet har fungert som et allsidig arbeidssted i fjæra.

Reparasjon

Kristoffernaustet var i 2011 i svært dårlig forfatning. Fuktskader og insektangrep hadde gjort stor skade på treverket, både på kledning og i bærende elementer. Einar Lote satte faglærte handverkere på jobben med å skifte ut skadd virke. Kledningen skulle demonteres, utbedres og monteres, og deler av grindverket skulle skiftes ut og settes i stand. I tillegg skulle taket legges om, og gråsteinsmuren mellom holdsteinene repareres.

Når arbeidet kom i gang viste det seg raskt at skadene på treverket var større

Store deler av kledningen måtte skiftes ut på grunn av de store skadene.

Foto: Per Asle Hjelmeland

enn først antatt. Store deler av treverket hadde blitt «spist opp» av den stripete borebillen. Den stripete borebillen borer hull i treverket for å legge sine egg. Når larvene klekkes, skaffer de seg næring ved å spise av treet. Treverket kan derfor se helt ut på utsiden, men være pulverisert innenfra. På Lote fikk dette konsekvenser for gjenbruk av de opprinnelige materialene på naustet. Mesteparten av kledningen måtte kasseres og erstattes med nye materialer. Det samme viste seg å gjelde for taktro og taksperrer. Teglpennene på taket var derimot i god stand, og flesteparten ble gjenbrukt ved remontering. For at taket skulle bevare sitt enhetlige preg ble manglende tegl samlet inn fra lokale gårdsbruk som hadde eldre, tilsvarende tegl til overs.

Den store graden av utskifting av treverk fordyret arbeidet. Einar Lote ønsket å ta vare på mest mulig av de opprinnelige materialene på naustet. Når dette ikke lot seg gjøre, bestilte han spesialtilskårne bord fra et lokalt sagbruk. Den nyproduserte kledningen fikk dermed samme dimensjon og utseende som den opprinnelige. Naustet framstår etter istandsettingen slik det gjorde den gang det sto nybygget.

Utvendig ubehandlet kledning er husets værhud. I værutsatte strøk har det ikke vært uvanlig at store deler av kledningen ble skiftet ut, mens man kunne beholde mye av selve konstruksjonen.

Einar Lote foran Kristoffernaustet.

Foto: Maria Hjelle

God dialog er viktig

Det er ikke alltid man klarer å forutse hvordan et istandsettingsprosjekt vil forløpe. Skadene kan være av større omfang enn man tror, eller tilgangen på materialer eller fagfolk kan variere fra sted til sted eller fra sesong til sesong. Når uante ting skjer er det viktig at man tar kontakt med tilskuddsordningene med en gang, slik at man sammen kan finne gode løsninger for veien videre. Det er viktig at man så langt det lar seg gjøre holder seg tro til de verdiene man ønsker å bevare.

Lesetips:

Tekking og kledning med emne frå skog og mark

JonBojer Godal, 2012

Kystens byggeskikk (en artikkel i Kyst-årboka)

Nils Georg Brekke og Helge Schjelderup, 2003

Grindbygde hus i Vest-Norge. Eksempelsamling.

NIKU Temahefte 34, 2000

Grindbygde hus i Vest-Norge. NIKU-seminar om grindbygde hus, Bryggen museum 23.- 25.03.1998

NIKU Temahefte 30, 1999

Hus på vestkysten gjennom 4000 år

Nils Georg Brekke og Helge Schjelderup, 1997

Rehabilitering, konstruksjoner i tre

Anders Frøstrup, 1993

Finansiering av arbeidet med naustet

Tilskudd fra

Norsk Kulturminnefond:37%

Tilskudd fra SMIL:..... 6%

Egenandel for eier:..... 57%

Der annet ikke er oppgitt: Alle foto ved Norsk Kulturminnefond.

SMIL-tilskudd fra kommuner

Kontakt kommunen der tiltaket skal gjennomføres for mer informasjon om tilskuddsordningen.

Søknadsskjema og forskrift for SMIL ligger også på Landbruksdirektoratets nettsider:
www.landbruksdirektoratet.no
Telefon sentralbord: 24 13 10 00

Tilskudd fra Norsk Kulturminnefond

Kontakt fondets rådgivere for mer informasjon om tilskuddsordningen, eller besøk fondets nettsider.

www.kulturminnefondet.no
Telefon sentralbord: 73 10 36 00

Norsk Kulturminnefond
Bergmannsgata 17, 7374 Røros